

Egy elfeledett magyar herpetológus, GEDULY OLIVÉR (1889–1956)

KORSÓS ZOLTÁN^{1*} és TÓTH TAMÁS²

¹ Magyar Természettudományi Múzeum, 1088 Budapest, Baross utca 13.

* E-mail: zkorsos@gmail.com

² Állatorvostudományi Egyetem, Egzotikusállat-, Vad-, Hal- és Méhegészségügyi Tanszék
1078 Budapest, István utca 2.

Kivonat. GEDULY OLIVÉR (1889–1956) életpályája kezdetén tagja volt a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárához kötődő kiemelkedő herpetológus csapatnak: MÉHELY LAJOSnak és tanítványainak, BOLKAY ISTVÁNNak és FEJÉRVÁRY GÉZÁnak. GEDULYnak összesen két tudományos közleménye jelent meg, az egyik Budapest herpetofaunájáról, a másik pedig az elevenesülők gyík (*Lacerta vivipara*) első alföldi előfordulásáról. A 20. század nehéz történelme azonban nem tette lehetővé, hogy a továbbiakban a tudományban igazán kiemelkedőt hozzon létre. Három fővárosi gimnáziumban tanított 1914 és 1944 között természetrajzot, és generációkat nevelt nagy lelkesedéssel a természet megismerésére és szeretetére. A háborús front elől családjával együtt elmenekült a hazájából, és 1951-től az Egyesült Államokban kezdett nehéz körülmények között új életet. Életének ezt a befejező szakaszát új, eddig ismeretlen források alapján ismertetjük. GEDULY OLIVÉR mindenütt megtalálta azt az erőt magában, amely a túléléshez szükséges volt. Helytállása példamutató kell legyen, hogy ne felejtjük ki őt a magyar herpetológia történetéből.

Kulcsszavak: herpetológia, tudománytörténet, középiskolák, emigráció

Elfogadva: 2026.08.27.

Elektronikusan megjelent: 2026.08.31.

Bevezetés

A magyar herpetológia történetében az elmúlt évtizedek kutatási eredményeinek ellenére is számos fehér folt maradt tudásunkban. Ezek egyike felsőtömösi GEDULY OLIVÉR életrajza, amellyel a tudomány a mai napig adós maradt. Újabb adatok és levelezés fényében most ezt a hiányt kíséreljük meg pótolni.

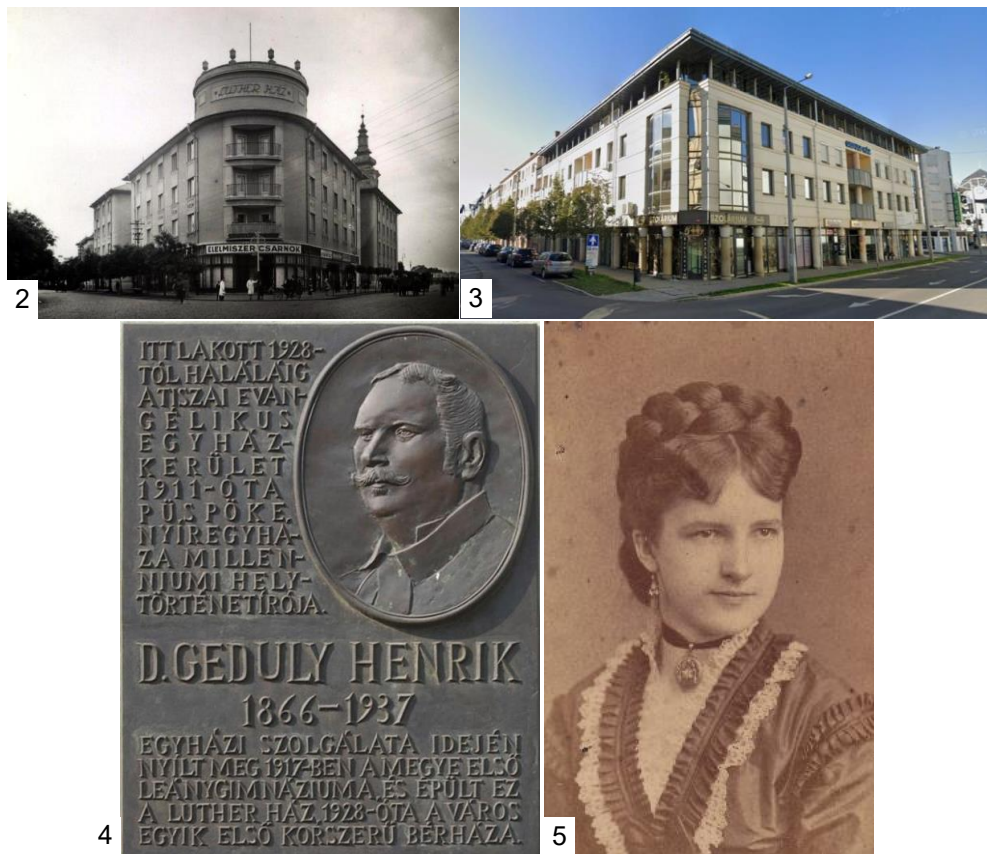
GEDULY OLIVÉR családja

GEDULY OLIVÉR BÉLA (1. kép) 1889. május 19-én született Budapesten. Felvidéki (nógrádi) nemesi (felsőtömösi) családból származott, felmenői között számos evangélikus egyházi ember, sőt előkelőség (püspök) volt. Így nagyapja, GEDULY LAJOS GÁBOR (1815–1890) Pozsonyban, unokanagybátyja, GEDULY HENRIK (1866–1937) Nyíregyházán volt evangélikus püspök. Utóbbi lakóházát („Geduly-ház”) Nyíregyházán (2. kép) 1999-ben lebontották, de 2000-ben az új modern épületben (3. kép), amelyet tiszteletből még mindig Geduly-háznak hívnak, elhelyeztek egy emléktáblát a következő szöveggel: *„Itt lakott 1928-tól haláláig a Tiszai Evangélikus Egyházkerület 1911 óta püspöke, Nyíregyháza millenniumi helytörténetírója. Egyházi szolgálati idején nyílt meg 1917-ben a megye első leánygimnáziuma, és épült ez a Luther-ház, 1928 óta a város egyik első korszerű bérháza.”* (4. kép). GEDULY OLIVÉRnek több más lelkészrokona is volt: nagyapja testvére, GEDULY BOGYOSZLÓ (1802–1879) nógrádi alesperes, dédapja, GEDULY JÁNOS (1785–1866) losonctamási lelkész, ükapja, id. GEDULY JÁNOS (1760–1830) pedig nógrádi főesperes volt.

1. kép: GEDULY OLIVÉR arcképe (forrás: Magyar Természettudományi Múzeum Könyvtára, Tudománytörténeti Gyűjtemény)

Figure 1. Portrait of OLIVÉR GEDULY (source: Library of the Hungarian Natural History Museum, History of Science Collection)

2–5. képek. **2:** A Geduly-ház (eredetileg Luther-ház) Nyíregyházán (forrás: szobor.hu). **3:** A mai Geduly-ház (forrás: Google Maps). **4:** GEDULY HENRIK (1866–1937) evangélikus püspök emléktáblája a mai Geduly-házon (forrás: szobor.hu). **5:** TAUSCHER BÉLÁNÉ GEDULY HERMINA (1842–1923) arcképe (E. N. KOZIČ fényképe, Pozsony, 1874) (forrás: Wikipedia).

Figures 2–5. **2:** The Geduly House (originally the Luther House) in Nyíregyháza (source: szobor.hu). **3:** The Geduly House today (source: Google Maps). **4:** Commemorative plaque of HENRIK GEDULY (1866–1937), Lutheran bishop, on the present-day Geduly House (source: szobor.hu). **5:** Portrait of Mrs BÉLA TAUSCHER, née HERMINA GEDULY (1842–1923) (Photograph by E. N. KOZIČ, Pozsony [Bratislava], 1874) (source: Wikipedia)

Édesapja GEDULY GYULA (1852–1933) MÁV-főtanácsos, majd a Közlekedési Múzeum igazgatója volt, sírja ma a Fiumei úti Nemzeti Sírkertben található. Édesanyja STROMSZKY HERMINA (1869–1953) volt. A természet iránti vonzalomnak is volt hagyománya a családban: dédapja, GEDULY JÁNOS, felesége PETÉNYI ÉVA KRISZTINA (1791–1873) PETÉNYI SALAMON JÁNOSnak (1799–1855), a Nemzeti Múzeum állattani múzeumi őrének testvére volt. GEDULY JÁNOS és PETÉNYI SALAMON (sőt az ugyanúgy nógrádi KUBINYIak, FERENC és ÁGOSTON, utóbbi később a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója) jóbarátok lehetnek: erre utal PETÉNYI életrajzában az, hogy amikor Bécsbe, a teológiai tanulmányai megkezdésére utazott úti- és szobatársa volt GEDULY (nyilván JÁNOS), és együtt látogatták meg a császári

és királyi udvari Naturalien-Cabinet-et, azaz a mai bécsi természettudományi múzeum elődjét (HERMAN 1891, MÉSZÁROS & GAZDA 2000: 21).

GEDULY OLIVÉR nagynénje, TAUSCHER BÉLÁNÉ GEDULY HERMINA (1843–1923) volt az első magyar hegymászónő, aki 1881-ben még a Mont Blanc-ot is megmászta férjével (TAUSCHERNÉ-GEDULY 1882) (5. kép).

6. kép: A „négy jóbarát” (GEDULY, BOLKAY állnak, FEJÉRVÁRNÉ LÁNGH ARANKA és FEJÉRVÁRY ülnek) (forrás: Magyar Természettudományi Múzeum Könyvtára, Tudománytörténeti Gyűjtemény)

Figure 6. The “four good friends” (GEDULY and BOLKAY standing; ARANKA LÁNGH FEJÉRVÁRY and GÉZA FEJÉRVÁRY seated) (source: Library of the Hungarian Natural History Museum, History of Science Collection)

GEDULY OLIVÉR, a herpetológus

GEDULY OLIVÉR a budapesti Evangélikus Főgimnáziumban (ma Budapest-Fasori Evangélikus Gimnázium) járt középiskolába, majd tanulmányai végeztével (1906–07-ben volt VIII. osztályos, GÓBI 1907: 45), tanári oklevelet szerzett a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán (ALMANACH 1913: 288). 1911–12 között a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárában mint fizetés nélküli gyakornok foglalkozott hazánk hüllőivel. Mestere minden valószínűség szerint MÉHELY LAJOS (1862–1953) volt, és GEDULY nyilvánvalóan közeli, s nemcsak szakmai, hanem baráti viszonyban is állhatott a másik két neves herpetológussal, BOLKAY ISTVÁNNAL (1887–1930) ÉS FEJÉRVÁRY GÉZÁVAL (1894–1932) egyaránt. Ezt egy közös fénykép (KORSÓS 2008: 65) és az is igazolja (6. kép), hogy mindketten új hüllőtaxonokat neveztek el GEDULYról (*Vipera gedulyi* BOLKAY, 1913, *Lacerta vivipara* Jacquelin var. *gedulyi* FEJÉRVÁRY, 1923).

7–10. képek. 7: BOLKAY rajza a *Vipera Gedulyi* BOLKAY, 1913 méregfogáról (forrás: BOLKAY 1913). 8: A *Vipera gedulyi* faj típuspéldányának csontjai a Magyar Földtani és Geofizikai Intézet gyűjteményében (forrás: MFGI <https://gyujtemeny.hugeo.hu>). 9: A *Vipera gedulyi* típuspéldánya jobb oldali elülső fülcsontra (prooticum) (forrás: VENCZEL 1994). 10: Óriás tobzosfarkú gyík (*Smaug giganteus*) GEDULY OLIVÉR által ajándékozott példánya (forrás: Magyar Természettudományi Múzeum, Hal-, Kétlábú- és Hüllőgyűjtemény).

Figures 7–10. 7: BOLKAY'S drawing of the venom fang of *Vipera gedulyi* BOLKAY, 1913 (source BOLKAY 1913). 8: Bones of the type specimen of *Vipera gedulyi* in the collection of the Geological and Geophysical Institute of Hungary (source: MFGI, <https://gyujtemeny.hugeo.hu>). 9: Right anterior prootic bone of the *Vipera gedulyi* type specimen (source: VENCZEL 1994). 10: Specimen of giant girdled lizard (*Smaug giganteus*) donated by OLIVÉR GEDULY (source: Hungarian Natural History Museum, Collection of Fish, Amphibians and Reptiles)

BOLKAY ISTVÁN a pannóniai és preglaciális faunáról írt összefoglalójában írta le a GEDULY-ról elnevezett új viperafajt a KORMOS TIVADAR (1881–1946) paleontológus által gyűjtött több tucatnyi apró koponyacsont-darabka, köztük egy méregfog (7. kép) alapján (BOLKAY 1913). A *Vipera ammodytes*-hez közel álló, jégkorszak előtti *Vipera gedulyi* „termőhelye” a Fejér megyei Polgárdi volt: „Ezt a fajt Geduly Olivér barátom tiszteletére neveztem el, aki igen becses összehasonlító anyag átengedésével segítette elő jelen munkám létrejöttét.” (BOLKAY 1913: 202). A típuspéldányok a Magyar Királyi Állami Földtani Intézetbe kerültek (SZUNYOGHY 1932), ahol a mai nevén a Magyar Bányászati és Földtani Szolgálat alá tartozó Magyar Földtani és Geofizikai Intézet múzeumában őrzik ma is, Ob-4467/Vt.74 leltári számon (8. kép). BOLKAY később a *Vipera gedulyi*-t a *Vipera ammodytes*–*Vipera meridionalis* filogenetikai sora elé illesztette, és az azokat meghaladó nagysága alapján arra a következtetésre jutott, hogy szemben az általános szabállyal, miszerint a hüllők dél felé méretben növekednek, ezek a kígyók a jégkorszak előtt sokkal nagyobb földrajzi elterjedéssel bírtak észak felé a mainál (BOLKAY 1920). A *Vipera gedulyi* az újabb vizsgálatok alapján – főleg mérete alapján – a *Macrovipera lebetina* rokonsági körébe sorolható (VENCZEL 1994, SZYNDLAR & RAGE 2002) (9. kép).

GEDULY múzeumi időszaka alatt szorgalmasan gyűjtött hüllőket az Állattár herpetológiai gyűjteménye számára. Magyarországon főként Ócsa és Felsőbabád környékéről, Gödöllőről és a Pilisből ajándékozott példányokat; de több gyűjtőúton volt Horvátországban, Boszniában és Olaszországban is. A Természettudományi Múzeum Állattárának Baross utcai épületét 1956-ban szovjet bombatalálat érte, melynek következtében a III. emeleten lévő Herpetológiai Gyűjtemény gyakorlatilag teljes egészében elpusztult, MÉHELY LAJOS, FEJÉRVÁRY GÉZA és persze GEDULY OLIVÉR gyűjtéseinek anyagával együtt (BOROS 1957). Az alkoholos tűzben többségükben megsemmisült példányokról megmaradtak a leíró kartonok; ezek átvizsgálásával kiderül (VÖRÖS J. személyes közlése), hogy GEDULTól összesen 18 faj 106 példánya származott, melyeket eredetileg nagyrészt MÉHELY és FEJÉRVÁRY határozott meg. Ez az elégett anyag többek közt 7 pannonyik-, 7 elevenesülő gyík- és 4 rákosi vipera-példányt (Felsőbádról) is tartalmazott (1. táblázat). A múzeumi anyagból a tűzből – különleges szerencsével – 11 preparátum megmenekült, köztük egy dél-afrikai tobzosfarkú gyík (10. kép), melyet a múzeum 1911-ben vásárolt GEDULY OLIVÉRTől. Vele együtt egy ausztráliai kurtafarkú szkinket (*Tiliqua rugosa*) és egy madagaszkári laposfarkúgékköt (*Uroplatus fimbriatus*) is ajándékozott GEDULY a múzeumnak, feltehetőleg ezeket ő is vásárolta valakitől.

Hogy GEDULY miért hagyta el a múzeumot 1912-ben, arról csak találgathatunk. Elképzelhető, hogy a másik kortárshoz, a tragikus sorsú herpetológushoz, BOLKAY ISTVÁNHOZ hasonlóan ő is összeütközésbe került MÉHELYVEL, bár erről nincsenek konkrét adataink. Lehet, hogy GEDULYNak egyszerűen megélhetési gondjai voltak, ezért kellett a tanárságot választania. De az is lehet, hogy a kutató herpetológusi foglalkozásnál komolyabb elhivatottságot érzett az oktatás-nevelés iránt, mert amennyire ez a későbbiekben kiderül, tanári pályája során nagy lelkesedéssel és odaadással foglalkozott diákjaival és azoknak a természet szeretetére való nevelésével.

Minden bizonnyal múzeumi időszakának eredménye GEDULY első közleménye, amely a LENDEL ADOLF által indított népszerű újságban, *A Természet*-ben jelent meg 1914-ben (GEDULY ekkor 25 éves volt) (11. kép). Ebben részletesen, saját fényképeivel illusztrálva leírta Budapest környékének kétéltű- és hüllőfaunáját (GEDULY 1914). Legjelentősebb

X. ÉVFOLYAM.

IX. SZÁM.

1914. XI. 1.

Kiadja: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE.
Előfizetési ára egy évre 8 K, félévre 4 K. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.
Egyes szám a „Mi Újság az Állatkertben” című melléklettel együtt 40 fillér.

Budapest környékének hüllő- és kétlélő-faunája.

Írta: Geduly Olivér.

Már több, mint tizenöt esztendeje annak, hogy az állatvilág igen érdekes két csoportjának tanulmányozását célozva tüztém ki. Első dolgom természetesen az volt, hogy szülővárosomnak, Budapestnek környékét alaposan bejárjam és így megismerkedtem az itt élő hüllőkkel és kétlélőkkel. Budapest környéke fajokban meglehetősen gazdag; érdekes alakok is akadnak közöttük, melyek Magyarországon kívül csak keleten és délen, nevezetesen a Balkán-félszigeten, Déloroszországban és Nyugat-Azsiában fordulnak elő. Ilyen a gyíkok között a pesti oldalon gyakori homoki gyík (*Lacerta taurica* Pall.), melyet a szakemberek hosszú ideig csak a Krim-félszigetről ismertek; körülbelül tizenöt évvel ezelőtt kiváló természetbúvárunknak, Méhely Lajosnak sikerült az állatot a Nagy-Magyar-Alföld néhány pontján, többek között a főváros közvetlen közelségében fekvő Rákos mezőn fölfedeznie. A további kutatások nemcsak azt derítették ki, hogy a szobánforgó gyíkfaj majdnem az egész Nagy-Magyar-Alföldön elterjedt és gyakori, hanem azt is, hogy még Szerbia, Románia, Bulgária, Törökország és Kisázsia is a hazája. Egy másik

nevezetes budai gyíkkunk a közismert pannóniai érces-gyík (*Ablepharus pannonicus* Fitz.), melyet hazánkban fedeztek fel; ez a faj honos még a Balkán-félszigeten, ahol különösen az Ioni szigeteken közönséges és Délnyugat-ázsiaiában. A harmadik érdekes állatunk, melynek elterjedésének legészakibb pontja Magyarország, a káspi sikló (*Zamenis caspius* Luan), mely egyébként arról is nevezetes, hogy az összes európai kigyók közül a leghosszabbra nő meg: ritkán két és fél méterre. Nálunk, Magyarországon, Budapesttől kezdve dél és délkelet felé Orsováig, a Duna mentén, életfeltételeinek megfelelő helyeken található, pl. a budai dolomitból álló hegyeken, a Szerémség egyes pontjain és Orsován. Hazánkon kívül Boszniában, néhány görögországi szigeten, a dunamenti Balkán-országokban és a Káspi-tóig terjedő egész Déloroszországban ismeretes.

E három említett délkeleti faj Magyarországon éri el elterjedésének északi és nyugati határát, tehát Ausztriában és Németországban már nem fordul elő, míg a többi budapesti hüllő- és valamennyi budapesti kétlélő Ausztriában és Németországban is található, kivéve a rákosi viperát (*Vipera Ursinii* Bonap.), mely Németországban nem él.

Budapecsten és közvetlen környékén a következő hüllő- és kétlélőfajok élnek: a hüllők közül a mocsári-teknős (*Emys orbicularis* L.), a lábatlan-gyík vagy törékeny-kúszma (*Anguis fragilis* L.), a pannóniai érces-gyík (*Ablepharus pannonicus* Fitz.), a zöldgyík (*Lacerta viridis* Laur.), a fűregyík (*Lacerta agilis* L.), a homoki gyík (*Lacerta taurica* Pall.), a fali gyík (*Lacerta muralis* Laur.), a vízi sikló (*Tropidonotus*

11. kép: GEDULY OLIVÉRnek *A Természet* újság 1914. november 1-i számában megjelent cikke első oldala (forrás: adt.arcanum.hu)

Figure 11. First page of OLIVÉR GEDULY's article published in the 1 November 1914 issue of the journal *A Természet* (source: adt.arcanum.hu)

1. táblázat: GEDULY OLIVÉR által a Nemzeti Múzeum Állattárának ajándékozott (és 1956-ban elégett) hüllők jegyzéke

Table 1. List of reptiles donated by OLIVÉR GEDULY to the Department of Zoology of the Hungarian National Museum (destroyed by fire in 1956)

Eredeti fajnév	Ma érvényes fajnév	Magyar név	Család	Gyűjtés helye	Gyűjtés ideje	Példány-szám
<i>Tarentola mauritanica</i>	<i>Tarentola mauritanica</i>	Fali gekkó	Gekkonidae	Horvátország	1909, 1912	1, 2
<i>Ablepharus kitaibelii</i>	<i>Ablepharus kitaibelii</i>	Pannongyík	Scincidae	Olaszország	1931	5
<i>Chalcides ocellatus</i>	<i>Chalcides ocellatus</i>	Foltos ércesgyík	Scincidae	Szlovákia	1915	5
<i>Ophisops elegans</i>	<i>Ophisops elegans</i>	Kígyószemű gyík	Lacertidae	Magyarország	1931	2
<i>Lacerta viridis</i>	<i>Lacerta viridis</i>	Zöld gyík	Lacertidae	Magyarország	1904	1
<i>Lacerta viridis</i>	<i>Lacerta viridis</i>	Zöld gyík	Lacertidae	nem ismert	1907	2
<i>Lacerta viridis</i>	<i>Lacerta viridis</i>	Zöld gyík	Lacertidae	Bosznia	1909, 1914, 1923	1, 7, 16
<i>Lacerta viridis</i>	<i>Lacerta viridis</i>	Zöld gyík	Lacertidae	Magyarország	1912	1
<i>Lacerta oxycephala</i>	<i>Dalmatolacerta oxycephala</i>	Nyugati zöldgyík	Lacertidae	Horvátország	1903	3
<i>Lacerta fumana</i>	<i>Podarcis melisellensis</i>	Hegyesfejű gyík	Lacertidae	Olaszország	1911	1
<i>Lacerta muralis</i>	<i>Podarcis melisellensis</i>	Dalmát faligyík	Lacertidae	Bosznia	1907, 1911	8, 5
<i>Lacerta muralis</i>	<i>Podarcis muralis</i>	Fali gyík	Lacertidae	Horvátország	1918	1
<i>Lacerta nigriventris</i>	<i>Podarcis muralis nigriventris</i>	Fali gyík	Lacertidae	Olaszország	1906	3
<i>Lacerta serpa</i>	<i>Podarcis siculus</i>	Olasz faligyík	Lacertidae	Olaszország	1909, 1912	6, 1
<i>Lacerta tiliguerta sicula</i>	<i>Podarcis siculus</i>	Olasz faligyík	Lacertidae	Horvátország	1912, 1930, 1931	4, 5, 1
<i>Lacerta taurica</i>	<i>Podarcis tauricus</i>	Homoki gyík	Lacertidae	Olaszország	1928	2
<i>Lacerta tiliguerta</i>	<i>Podarcis tiliguerta</i>	Tirren faligyík	Lacertidae	Magyarország	1931	2
<i>Lacerta vivipara</i>	<i>Zootoca vivipara</i>	Elevenszülő gyík	Lacertidae	Olaszország	1918	1
<i>Anguis fragilis</i>	<i>Anguis fragilis</i>	Lábatlanguyík	Anguidae	Horvátország	1925	6
<i>Malpolon monspessulanus</i>	<i>Malpolon insignitus</i>	Keleti gyíkaskígyó	Psammophidae	Magyarország	1918	2
<i>Coronella austriaca</i>	<i>Coronella austriaca</i>	Rézskló	Colubridae	Horvátország	1912	1
<i>Natrix natrix</i>	<i>Natrix natrix</i>	Víziskló	Colubridae	Magyarország	1923	1
<i>Vipera ursinii</i>	<i>Vipera ursinii</i>	Rákosi vipera	Viperidae	Magyarország	1930	4
<i>Vipera ursinii</i>	<i>Vipera ursinii rakostensis</i>	Rákosi vipera	Viperidae	Felsőbábad	1930	4

herpetológiai eredménye az eleven szülő gyík (*Zootoca vivipara*) előfordulásának kimutatása volt hazánkban az Alföldről, az Ócsa melletti Felsőbabádról (GEDULY 1923). Ez a faj a környező országokban mindenütt a hegyvidékre húzódik fel, az ócsai turjános (és a később fölfedezett, több más alföldi élőhely) jégkorszak közeli reliktumklímájával tarthatta fenn az elszigetelt állományt. GEDULY barátja, FEJÉRVÁRY GÉZA, későbbi tanulmányában azon a véleményen volt, hogy az alföldi populáció akár önálló alfaji rangot is megérdemelhet: „A fentiekből tehát következik, hogy kétségtelenül vannak bizonyos jellemzők, amelyekben a felső-babádi példányok egyfajta lokális specializációt mutatnak, de ezek a jellemzők – nevezetesen az átlagos méret, a monotonabb színezet és az orbito-parietális pikkely gyakori jelenléte – számomra nem tűnnek olyannak, amelyek szisztematikus szempontból lehetővé teszik e forma különleges változatként való megkülönböztetését, tekintve, hogy van egy sor olyan egyed, amely nem esne bele a legfontosabb jellemző, azaz az orbito-parietális pikkely jelenléte alapján kielégítő meghatározás kereteibe. Amennyiben a jövőbeni, kiterjedtebb anyagon alapuló kutatások lehetővé teszik számomra, hogy megváltoztassam a véleményemet ebben a kérdésben, szeretném ezt a formát var. *Gedulyi*-nak nevezni, barátom, *Geduly* professzor tiszteletére, aki felfedezte.” (FEJÉRVÁRY 1923: 168, fordítás franciából, KZ). Manapság azonban, a tudományos közösség SCHMIDTLER & BÖHME (2011) álláspontját fogadja el, miszerint a FEJÉRVÁRY által javasolt „var. *Gedulyi*” név *nomen nudum*, azaz a „levegőben lóg”, hiszen nem tartozik hozzá elég részletes leírás és a Zoológiai Nevezéktan Nemzetközi Kódexének megfelelő nevezéktani esemény. Annyit azonban mindenesetre fenntarthatunk, hogy a Kárpát-medencei alfajon (*Zootoca vivipara pannonica*) belül az ócsai populáció a mai vizsgálatok szerint még mindig elkülönül, s akár később – FEJÉRVÁRY meglátását igazolva – külön alfaj is lehet, amikor is a FEJÉRVÁRY által adott „var. *gedulyi*” név nyerhet újra értelmet (ODIERNA *et al.* 2004, PUKY *et al.* 2005: 122–123).

A felsőbabádi („babádi”) kirándulásokról egy kedves történet LEIDENFROST OTTÓ (ld. később) dédunokájától, SOMORJAY SELYSETTE-től származik (a jáki LEIDENFROST OTTÓ unokahúga révén került rokonságba az ócsai földbirtokos balatoni FARKAS családdal): „Babádon mindig sok rokon meg fiatalság volt és ökörködtek. Egy alkalommal *Geduly* [Olivér] ágyába a lepedő alá beraktak egy lavór hideg vizet, ő meg belefeküdt. Másnap este az említett urak szobaajtájából egy marék kígyót hajított közéjük *Geduly*. Azt hitték vipera, mert hogy tudták, hogy azokkal foglalkozik. Kellemetlen éjszakájuk volt. Reggel a hullóket a radiátorokra tekeredve találták. Persze siklók voltak.”

GEDULY OLIVÉR, a középiskolai tanár

GEDULY OLIVÉR életének legfontosabb időszaka tanári tevékenysége volt. Már tanárjelölt korában, 1914-ben önkéntesként elkezdett természetrajzot, mennyiségtant és ásványtant tanítani a Budapest X. kerületi Tisztviselőtelepi Főgimnáziumban (ma Széchenyi István Gimnázium): „Igen nagy segítségünkre jött *Geduly Olivér* okleveles tanárjelölt, aki önkéntes, ingyen szolgálatra jelentkezett, s lelkes, derék munkájával a természetrajz tanítását lehetővé tette; a természetrajzi laboratórium és múzeum gondos őre, fáradhatatlan munkása volt.” (GAAL 1915: 6). Lakása ekkor a IX. ker. Bakáts utca 3. alatt volt (GAAL 1916: 42). 1917-ben már nem találjuk meg a nevét a gimnázium évkönyvében.

12

13

12–13. képek. 12: A budapesti gyakorló főgimnázium (mai Trefort) 1926–27. évi érettségi táblója (GEDULY OLIVÉR a tanárok oszlopában baloldalt alul) (forrás: <https://www.trefort.elte.hu>).

13: A Szent István Gimnázium tantestülete 1930-ban (GEDULY OLIVÉR körrel jelölve) (forrás: HÓDSÁGI B., Szent István Gimnázium)

Figures 12–13. 12: Graduation tableau of the Budapest Practice Grammar School (present-day Trefort) for the 1926–1927 academic year (OLIVÉR GEDULY bottom left in the column of teachers) (source: <https://www.trefort.elte.hu>).
13: The teaching staff of the Szent István Grammar School in 1930 (OLIVÉR GEDULY marked with circle) (source: B. HÓDSÁGI, Szent István Grammar School)

GEDULY 1918. év elején foglalta el tanári székét mint rendes tanár a budapesti gyakorló főgimnáziumban (ma ez az ELTE Trefort Ágoston Gyakorló Gimnáziuma) (PAPP 1920: 3), ahol 1929-ig tanított természetrajzot (12. kép). Ezután 1929–1946 között a Szent István Gimnázium természetrajz-vegytan tanára lett; összesen tehát 32 évet töltött a katedrán! Nevét megtaláljuk mindhárom gimnázium évkönyveiben és tablóin (13. kép). Az 1930–31. tanévben a Szent István Gimnáziumban GEDULY OLIVÉR a természetrajzi szertár őre is volt, és többször vezetett tanulmányi kirándulást: „ásvány- és növénygyűjtés, Madarak és Fák napja, rovargyűjtés és a csillagvizsgáló-intézet megtekintése” programokkal Gödöllőre, Zugligetbe, a Jánoshegyre, a Hármashatárhegyre, a Látóhegyre, Húvösvölgybe, Farkasvölgybe, a Nagyszénásra és Szigetcsépre (DINGFELDER 1931: 11).

2008-ban szerencsém volt két istvános öregdiákkal interjút készíteni (KZ), akiket GEDULY OLIVÉR tanított. BECKER ISTVÁN (1925–2017), aki 1943-ban érettségizett a gimnáziumban, visszaemlékezése szerint GEDULY jó tanár volt, élvezetes órákat tartott, sugárzott belőle a természetszeretet. Kígyókat-békákat húzott elő a zsebeiből, így a diákok nem unatkoztak az órákon. A másik öregdiák, LUDÁNYI JÓZSEF (1921–?) 1939-ben érettségizett, GEDULY 1934–35-ben volt a tanára, s emlékszik egy osztálykirándulásra a Rákosmezőre, ahol GEDULY viperát is fogott (nyilván rákosít).

Az iskolatörténeti adatok szerint (HÓDSÁGI BÉLA közlése, 2007) GEDULY tanár úr 1929-ben még a Bakáts téren, az 1930-as évek elején a Mester utcában, a '30-as évek végén pedig a Horthy Miklós úton (ma Bartók Béla út) lakott.

A háborús események

GEDULY OLIVÉR 1931-ben feleségül vette a Kőszegen született PRÖHLE MÁRTA ZSÓFIÁT (1902–1969). A polgári házasságkötésre október 31-én került sor (14. kép), míg az egyházi esküvőt november 18-án tartották a Budapest Deák téri evangélikus templomban (*Híradó*, 44(306): 10, 1931. november. 15). Leányuk, ÉVA 1932. augusztus 23-án született (GEDULY ÉVA, 1932–2009).

GEDULY életének közvetlen a 2. világháború előtti szakaszára meglehetősen nehéz volt pontos adatokat találni. Annyi biztos, hogy mivel a Szent István Gimnáziumban 1944 őszétől 1945 őszéig szünetelt a tanítás, GEDULY 1944-ben Budapestről a szovjetek előrenyomulásától félve Nyugat-Magyarországra, Jákra távozott. Először az itthoni levéltárakban nyomoztunk ez után.

A Fővárosi Levéltárban megtalált dokumentum szerint (SASFI CSABA szíves közlése) „*Geduly Olivér r. tanár mindeddig nem tért vissza itteni állomáshelyére. Nevezett Méltóságod 485./1944-45. számú rendelete alapján szeptember hó 22-én Jákra (Vas m.) utazott, hogy családját hazahozza. Innen – mint nekem ismételt írásban jelentette – részben saját betegsége, részben az utazási nehézségek, majd újabban felesége betegsége miatt nem tért vissza. A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium VIII.1. ügyosztályától távbeszélőn nyert értesítés szerint Geduly Olivér szolgálattételre jelentkezett a szombathelyi tankerületi kir. főigazgatónál. Budapest, 1944. évi október hó 27-én, tanügyi főtanácsos, igazgató [Dr. Szabó Richárd] s.k.*”

Arad	Geduly Olivér	Geduly Gyula	Pröhle Márta	Pröhle Zsófia	Báti Fejérváry Géza	
1931.	gimnáziumtanár	Brómplai	polgári iskolai tanár	Brómplai Zsófia	Budapest	
Okf.	ag. hit. ec.	Terminia	ag. hit. ec.		Budapest	
31.	Budapest II. 1889. május 19.		Budapest 1902. február 23.		Budapest	
lak.	Budapest		Arad		Budapest	
14						

A létszámcsoökkentő bizottság határozata alapján a V.K. M. ur nyugdíjazta dr. Hell Ferenc és dr. Somogyi Ferenc tanárokat, valamint Sándorfalvi János altisztet. Nyugdíjigény nélkül elbocsátotta Geduly Olivér tanárt. Később Sándorfalvi János altisztet havibéres altisztként nem rendszeres állásra alkalmazta.

14–16. képek. 14: GEDULY OLIVÉR és PRÖHLE MÁRTA ZSÓFIA polgári házassági anyakönyvi bejegyzése. Tanúk: báró FEJÉRVÁRY GÉZA és dr. PRÖHLE VILMOS) (forrás: familysearch.org). **15:** GEDULY OLIVÉR elbocsátásának bejegyzése a Szent István Gimnázium 1946–47. évi évkönyvéből (forrás: HAJDU 1947). **16:** A jáki Svastits-kastély 1911 körül (forrás: SOMORJAY SELYSETTE).

Figures 14–16. 14: Civil marriage register entry of OLIVÉR GEDULY and MÁRTA ZSÓFIA PRÖHLE. Witnesses: Baron GÉZA FEJÉRVÁRY and Dr VILMOS PRÖHLE (source: familysearch.org). **15:** Entry recording the dismissal of OLIVÉR GEDULY from the 1946–1947 yearbook of the Szent István Grammar School (source: HAJDU 1947). **16:** The Svastits Manor House in Ják around 1911 (source: SELYSETTE SOMORJAY).

A Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltárából dr. VIG KÁROLY segítségével kapott dokumentumok (A Szombathelyi Tankerületi Főigazgatóság iratai. Általános iratok 2843/1944–1945., 2879/1944–1945) alapján Ják nagyközség elöljárósága 1944-ben három tanárt, dr. MEDVECZKY KÁROLY debreceni, GEDULY OLIVÉR budapesti és HADFI ADÉL kassai állami leányiskolai tanárnőt ideiglenes szolgálatra felterjesztette a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. A felterjesztést 1945. január 12-én K. S. tankerületvezető a miniszter úrhoz írt levelében támogatta: „Mivel a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr által kijelölt állomáshelyen való tartózkodása lehetetlenné vált, Tanár urat eredeti állomáshelyének fenntartásával további szolgáltatételre ideiglenesen a szombathelyi állami gimnáziumhoz osztom be. A további intézkedésig megengedem, hogy a jáki tanulók csoportos foglalkoztatásában való részvétel kötelezettségével Jákon tartózkodjék. Szombathely, 1945. január 12. K.S. tankerületi kir. főigazgató”. A 99-1945-Sz. VIII/1 ü.o. számú miniszteri rendelet január 15-én meg is született, így GEDULY január 18-án szolgáltatételre jelentkezett dr. BÁRÁNY LÁSZLÓNÁL, a szombathelyi m. kir. állami Faludi Ferenc Gimnázium igazgatójánál.

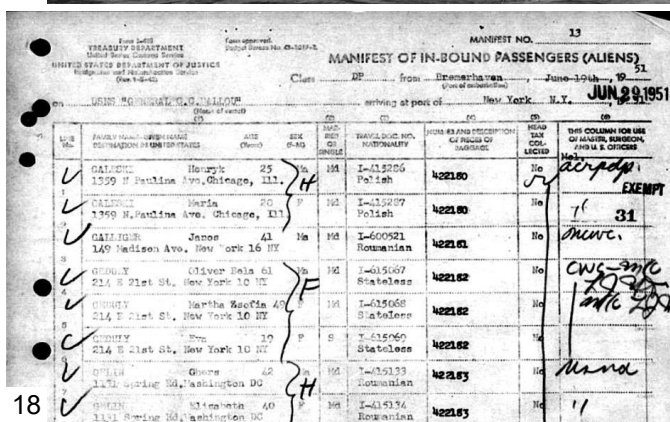
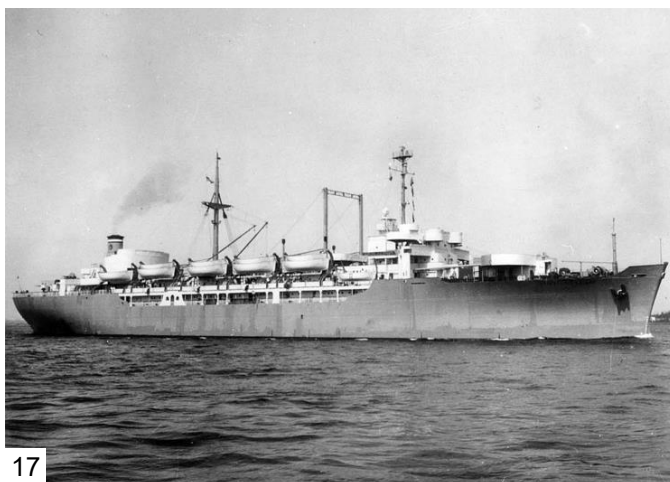
A következő dokumentumra a Szent István Gimnázium 1946–47. évi évkönyvében bukkantunk rá, miszerint GEDULY OLIVÉRT „a létszámcsoökkentő bizottság határozata alapján a V. K. M. [vallás- és közoktatásügyi miniszter] úr nyugdíjigény nélkül elbocsátotta” (HAJDU 1947: 5) (15. kép). Ettől kezdve GEDULY-nak szemmel láthatóan minden kapcsolata megszakadt a fővárossal.

Az 1946 és 1951 közötti, eddig ismeretlen időszakra, a GEDULY OLIVÉR unokájával, CHRISTINE VARGÁVAL 2016-ban folytatott levelezés derített fényt. Ezek szerint nagyapja a családjával valóban a háború Budapestet érintő eseményei miatt menekült Jákra, a rokonuk birtokára, valószínűleg a Leidenfrost–Stromszky kastélyba. GEDULY édesanyjának, STROMSZKY HERMINNEK STROMSZKY ERNŐ (1871–1930) volt a testvére, akinek a felesége LEIDENFROST MARIANN (1877–1972) volt, LEIDENFROST OTTÓ (1843–1911) földbirtokos lánya. LEIDENFROST OTTÓÉ volt a jáki kastély (16. kép), halála után veje, STROMSZKY ERNŐ vitte tovább, az ő halála után pedig SVASTITS BÉLA (1897–1977). GEDULY OLIVÉR és családja ebben a kastélyban vészelt át egy évet 1944–1945 között. A Zarka–Tamássy–Lévy–Leidenfrost–Stromszky–Svastits kúria ma Ják déli részén, a Szabadnép utcában áll, hatalmas, elvadult parkban. A századforduló táján, esetleg kevéssel előtte épülhetett. Utolsó tulajdonosa a horvát nemes SVASTITS família volt. Az államosítás után strandfürdő működött a parkjában, majd tanoda lett az épület, melynek állapota fokozatosan romlott. Állapota ma kritikus, a belső födémek több helyen beszakadtak már. Jelenleg magánkézen van (VIRÁG 2004: 93–94).

Amikor GEDULYÉK vissza akartak térni Budapestre, felesége (PRÖHLE MÁRTA) beteg lett, így maradniuk kellett Jákon. A szombathelyi Faludi Ferenc Gimnázium is csak 1946-ig működött, sem abban, sem az azt megelőző 1943-as évkönyvben nem találjuk GEDULY nevét. A háború nem kímélte a gimnázium épületét, 1958-ig szovjet katonai kórházként működött. Maga a gimnázium 1948-ban egyesült a premontrei gimnáziummal és Nagy Lajos Gimnázium néven működött a premontreiek épületében (FEISZT 2025).

Újrakezdés az Újvilágban

A további részleteket a következő öt évről, majd az USA-ban kezdett életről GEDULY ÉVÁNAK dr. GEORGE SPRAGUE MYERS-hez (1905–1985), a kaliforniai Stanford Egyetem professzorához 1956. február 18-án intézett leveléből tudtuk meg, melyben édesapja részletes életrajzát elküldte. Ezt a levelet más korábbi, GEDULY OLIVÉR és GEORGE MYERS közötti levelekkel együtt a Smithsonian Intézet irattárából kaptuk meg TAD BENNICOFF levéltáros szíves közreműködésével 2026. július 9-én (Smithsonian Institution Archives, Record Unit 7317, Box 14, Folder 12).

17–18. képek. **17:** A USS General C. C. Ballou hajó 1949-ben, amely GEDULY OLIVÉREket szállította Bremerhavenből New York-ba (forrás: Wikipedia). **18:** Az Ellis Island-i bevándorlási jegyzőkönyv a GEDULY család bejegyzésével (forrás: <https://www.statueofliberty.org>)

Figures 17–18. **17:** The ship USS General C. C. Ballou in 1949, which transported the GEDULY family from Bremerhaven to New York (source: Wikipedia). **18:** Immigration record from Ellis Island featuring the entry for the GEDULY family (source: <https://www.statueofliberty.org>)

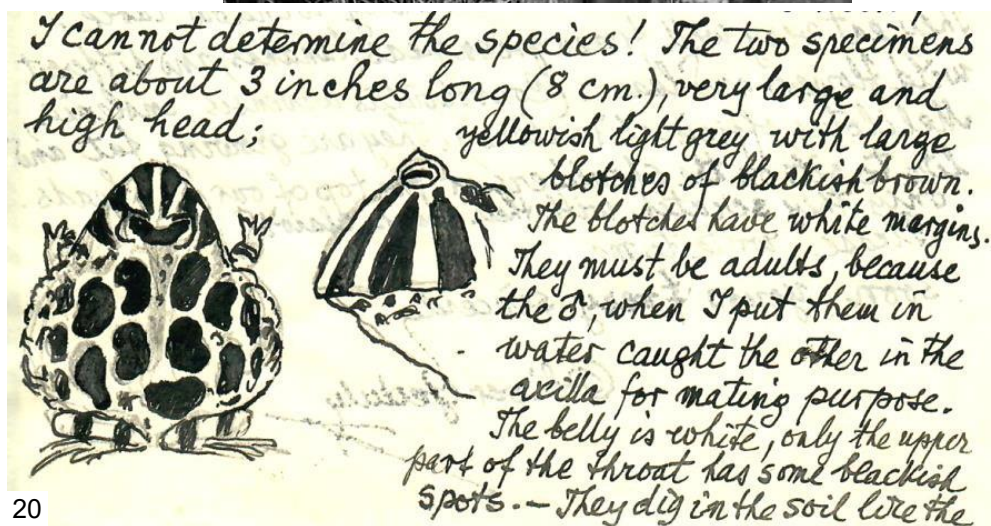
Az említett életrajz szerint GEDULY OLIVÉR és családja (felesége PRÖHLE MÁRTA és leánya, GEDULY ÉVA) 1945. március 26-án lovaskocsival hagyták el Magyarországot, épp egy nappal azelőtt, hogy az előre nyomuló szovjet hadsereg elfoglalta Jákot (DARNÓY 1979). Ausztriában hat hétig utazva a brit zónáig menekültek, ahol hat évig különböző menekült-táborokban tartózkodtak. A szovjetektől való félelmükben gyakorlatilag mindenüket hátra hagyták Magyarországon. Több ezer magyar menekülttársukkal együtt éltek nehéz életüket, ahol az alkalmi munkáért kaptak ételmet és cigarettát. PRÖHLE MÁRTA földrajzot és természetrajzot tanított a menekültek gyermekeinek, de fő érdeklődése már korábbról a botanika volt, GEDULY ÉVA pedig a tábori iskolákban tanult. Egy metodista jótékony szervezet 1951-ben talált nekik befogadó helyet Cincinnatiban, Ohio államban, ahova azután el is utaztak. New Yorkból a bevándorlást követően vonattal érkeztek Cincinnatiba.

A családot megtaláltuk az Egyesült Államokba bevándorlókat szállító General C. C. Ballou hajó fedélzetén, amely a New York-i Ellis Island bevándorlási nyilvántartása szerint 1951. június 19-én indult Bremerhavenből és tíz nap múlva, június 29-én érkezett New Yorkba (17. kép). GEDULYt az akkor 49 éves feleségével, GEDULY MÁRTHA ZSÓFIÁVAL (PRÖHLE MÁRTA) és a 19 éves lányukkal (ÉVA) együtt „hazátlanként” (stateless) léptették be az Egyesült Államokba (18. kép).

Cincinnatiban egy metodista idősotthonban kaptak munkát mindhárman. GEDULY takarító volt, felesége ápolónővér, lányuk, ÉVA pedig a konyhán segített. Körülményeik továbbra sem voltak szíverősítők, de GEDULY angol tudásának köszönhetően számos herpetológussal kapcsolatba lépett, akiktől segélycsomagokat és biztatást kaptak. Szakmai érdeklődésüknek megfelelő állást azonban egyiküknek sem sikerült találni. Négy év elteltével, 1955-ben a szülők nyugdíjba mentek. A magyar tudós az Újvilágban sem hagyott fel teljesen a herpetológia iránti érdeklődésével.

A GEDULY család Cincinnatiban, a Parker Street 122. szám alatt lakott, és OLIVÉR a környéket is rendszeresen bejárta a herpetofauna vizsgálata céljából. GEORGE MYERS-nek már 1951-ben írt levelében beszámol az élve begyűjtött kételtű- és hüllőpéldányokról: amerikai varangy (*Bufo americanus*, mai nevén *Anaxyrus americanus*), északi kétszikos szalamandra (*Eurycea bislineata*), vöröshátú szalamandra (*Plethodon cinereus*), gyűrűsnyakú sikló (*Diadophis punctatus edwardsii*), vörös királysikló (*Lampropeltis triangulum*), zöld fűsikló (*Cyclophis aestivus*, mai nevén *Opheodrys aestivus*) és karolinai dobozteknős (*Terrapene carolina*) szerepelt a beszámolóban. Ugyanebben az évben megismerkedett ROSS ALLEN (1908–1981) amerikai herpetológussal (19. kép), a floridai Hüllőintézet vezetőjével (CATON 2021), akivel rendszeres kapcsolatot épített ki. Kétszer is elutazott hozzá az ún. Tarpon Zoo-ba (Silver Springs), és bár állást ő sem tudott ajánlani neki, a későbbiekben többször kapott tőle élő dél-amerikai békákat, kígyókat és gyíkokat. Ezeket GEDULY otthon tartotta terráriumában, hogy aztán később GEORGE MYERS-nek küldje el őket amerikai herpetológiai szakkönyvekért cserébe. Egyik levelében (1955. október 4.) az ALLENTől kapott kolumbiai szarvasbékák (*Ceratophrys*) fajairól érdeklődik MYERS-nél; kérdéseit szép rajzzal is illusztrálja (20. kép).

MYERS másodállásban az Amerikai Nemzeti Természettudományi Múzeum (ma a Smithsonian Intézet része) hal- és herpetológiai gyűjteményének kurátora is volt (COHEN & WEITZMAN 1986). A Smithsonian adatbázisában négy kígyópéldányt találunk GEDULY OLIVÉR

19–20. képek. 19: ROSS ALLEN (1908–1981), a floridai Reptile Institute tulajdonosa (forrás: Florida State Archives, flamingomag.com). 20: Részlet GEDULY OLIVER GEORG S. MYERS-hez írt 1955. október 4-i leveléből, egy szarvasbéka (*Ceratophrys*) rajzával (forrás: Smithsonian Institution Archives)

Figures 19–20. 19: ROSS ALLEN (1908–1981), owner of the Florida Reptile Institute (source: Florida State Archives, flamingomag.com). 20: Excerpt from OLIVÉR GEDULY's letter of 4 October 1955 to GEORGE S. MYERS, featuring a drawing of a horned frog (*Ceratophrys*) (source: Smithsonian Institution Archives)

21 Geduly, Prof. Oliver, Cincinnati, Ohio: 1 turtle from Río Magdalena near Barranquilla, Colombia (203878).

Geduly, Oliver		NO. 142289	
PLACE OF NATIVITY	Budapest, Hungary		
LATE RESIDENCE	122 Parker St., Cinti. O.		
PLACE OF DEATH	Christ Hospital		
DATE OF BIRTH	May 19, 1889		
DATE OF DECEASE	January 11, 1956		
DATE OF INTERMENT	January 12, 1956	10:00	
DISEASE	Right Femur Fracture		
PARENTS NAME	Julius Geduly Hermina Stromszky Geduly		
LOT OWNER	Single	SEC. 68	LOT GRAVE 1339
TYPE AND SIZE OF GRAVE	Plain 7x28		
FUNERAL DIRECTOR	Boehmer Funeral Home		
PERMIT OBTAINED BY	"		
SINGLE MARRIED OR WIDOWED HUSBAND, WIFE OF	Martha Prohle Geduly		
WHAT RELATION TO LOT OWNER			
DATE OF DEPOSIT IN PUBLIC VAULT	GRAVE \$ 115.00	RES. GRAVE \$	
PUBLIC VAULT PERMIT \$	GRASS LINING \$	CHAPEL \$	
PUBLIC VAULT RENT \$	TENT \$	STONE \$	
REMOVED FROM			

22

23

24

21–24. képek. **21:** Bejegyzés a US National Museum 1955. évi éves jelentéséből a GEDULY OLIVÉR által ajándékozott kolumbiai folyami teknőssel (forrás: Smithsonian Institution, The United States National Museum Annual Report). **22. kép:** GEDULY OLIVÉR kórházi ellátásának és halálának bejegyzése (temetési kártyája) a Cincinnati-i Spring Grove temető adatbázisából (forrás: www.springgrove.org). **23:** A GEDULY család 1955 decemberében (baloldalt GEDULYNÉ PRÖHLE MÁRTA, jobboldalt GEDULY ÉVA) (forrás: GEDULY ÉVA GEORG MYERS-nek írt, 1956. február 18-i levele, Smithsonian Institution Archives). **24:** GEDULY OLIVÉR utolsó fényképe 1955. december 24-én (forrás: GEDULY ÉVA GEORGE MYERS-nek írt, 1956. február 18-i levele, Smithsonian Institution Archives).

Figures 21–24. **21:** Entry from the 1955 Annual Report of the US National Museum regarding a Colombian river turtle donated by OLIVÉR GEDULY (source: Smithsonian Institution, The United States National Museum Annual Report). **22:** Record of OLIVÉR GEDULY's hospital care and death (burial card) from the database of Spring Grove Cemetery, Cincinnati (source: www.springgrove.org). **23:** The GEDULY family in December 1955 (left: MÁRTA PRÖHLE, Mrs GEDULY; right: ÉVA GEDULY) (source: ÉVA GEDULY's letter of 18 February 1956 to GEORGE MYERS, Smithsonian Institution Archives). **24:** The last photograph of OLIVÉR GEDULY, taken on 24 December 1955 (source: ÉVA GEDULY's letter of 18 February 1956 to GEORGE MYERS, Smithsonian Institution Archives)

ajándékozásával: két zöld fűsiklót (*Opheodrys aestivus*) 1951-ben (USNM 137589) és 1953-ban (USNM 137590), egy gyűrűsnyakú siklót (*Diadophis punctatus edwardsii*) (1951, USNM 137585) és egy feregkigyó-koponyát (*Carphophis amoenus*) (1955, USNM 137584), mindet Ohio államban, Cincinnati környékén gyűjtve. GEDULY 1954-ben egy víziteknős (cf. *Podocnemis unifilis*) fiatal példányát is adományozta a múzeumnak (The United States National Museum Annual Report for the Year Ended June 30, 1955: 68). A jelenleg USNM 136003 (beérkezési száma 203878) leltári számon nyilvántartott állat a kolumbiai Barranquilla közelében folyó Rio Magdalena-ból származott: GEDULY ezt is ROSS ALLENTől kaphatta (21. kép).

A GEDULY ÉVA által írt életrajz szerint édesapja 1955 karácsony napján hullós terráriumnak gondozása közben elcsúszott a vizes padlón, és eltörte a combcsontját. A Cincinnati Christ Kórházba került, ahol a gondos ellátás után január 11-én gyógyultak akarták elbocsátani, de váratlanul egy hirtelen koszorúér-trombózis következtében még aznap elhunyt (22. kép). A GEDULY OLIVÉRRől készült utolsó képek GEDULY ÉVÁnak GEORGE MYERS-nek küldött leveléből származnak (23–24. képek). Az Amerikában elhunyt magyar herpetológus sírja a Cincinnati Spring Grove temetőben van (Section 68, plot 1339) (25. kép). Később felesége, GEDULY PRÖHLE MÁRTA ZSÓFIA is ugyanitt talált végső nyugalomra 1969. október 22-én.

GEDULY OLIVÉR lánya, VARGA ÉVA (leánykori nevén GEDULY ÉVA, férje VARGA LÁSZLÓ, 1930–1997) 2009. december 6-án, 77 évesen halt meg hasnyálmirigyrákban. Az ő lányuk, GEDULY OLIVÉR unokája dr. CHRISTINE A. VARGA 1965-ben született. Egyetemi diplomáját orvos-antropológusként szerezte az Egyesült Államokban a Pennsylvanai Egyetemen, majd a dél-afrikai KwaZulu Natal Egyetemen találkozott későbbi férjével, Prof. KESHLAN S. GOVINDER alkalmazott matematikussal. Tizenöt év Dél-Afrika után 2016-ban az Ohio Állami Egyetemen (USA) kapott gyakorló orvos diplomát. Jelenleg Új-Mexikóban, Santa Fe-ben élnek.

25. kép: GEDULY OLIVÉR sírja a Cincinnati-i Spring Grove temetőben (fotó: PETER B. TOTH, 2016. ápr. 13.)

Figure 25. The grave of OLIVÉR GEDULY in Spring Grove Cemetery, Cincinnati (photo: PETER B. TOTH, 13 April 2016)

Értékelés

GEDULY OLIVÉR számára, bár magát ízig-vérig herpetológusnak tekintette, a 20. század nehéz történelme nem tette lehetővé, hogy a tudományban igazán kiemelkedőt hozzon létre. Ígéretesen induló muzeológusi pályája a körülmények következtében hamar más fordulatot vett, de a viszontagságok nem tántorították el kedvelt élőlényei, a kétéltűek és hüllők általános szeretetétől. Egész életében tanúsított helytállása több területen példamutató. Középiszkolai tanárként évtizedekig állt a katedrán és generációkat nevelt nagy lelkesedéssel a természet megismerésére és szeretetére. Az őt ért rendkívüli csapások ellenére mindig tudott emberként talpra állni és újrakezdeni. El kellett hagynia a múzeumot, aztán a gimnáziumi katedrát is elvesztette, végül a front elől, mindenét hátrahagyva, a hazájából is el kellett menekülnie. A talpon maradás az Újvilágban sem volt egyszerű, de GEDULY OLIVÉR mindenütt megtalálta azt az erőt magában, amely a túléléshez szükséges volt. Minden jel arra mutat, hogy tudományos karrierjének kibontakozását a múzeumi pálya korai megszakadása, majd a háború és az emigráció körülményei jelentősen korlátozták. Helytállása azonban így is példamutató ahhoz, hogy ne felejtsük ki őt a magyar herpetológia történetéből.

Köszönetnyilvánítás. Az életrajzi adatok összegyűjtésében számos segítséget kaptunk. A magyar levéltári források felkutatásában SASFI CSABA (Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest) és VIG KÁROLY (Savaria Múzeum, Szombathely) segített; a Smithsonian Intézet irattárából pedig TAD BENNICOFF bocsátotta rendelkezésünkre a GEDULY család és GEORGE S. MYERS közötti levelezést. GEDULY tanári időszakáról BECKER ISTVÁN, HÓDSÁGI BÉLA és LUDÁNYI JÓZSEF (Szent István Gimnázium) szolgáltak értékes részletekkel. A múzeumi állattári anyagról VÖRÖS JUDITTól (HUN-REN Tihanyi Limnológiai Kutatóintézet) kaptunk adatokat. Egyes családi híreket, fényképeket CHRISTINE VARGÁTól, PRÖHLE GERGELYTől, MEZEY ALICE-től és SOMORJAY SELYSETTE-től kaptunk, hálás köszönetünk értük. SÁROSI FERENC (Budapest) az adatgyűjtésben nyújtott segítséget. A temetői sírkő fényképét PETER B. TOTH (Seattle, USA) készítette. Mindannyiuknak hálásan köszönjük a sok segítséget.

Irodalomjegyzék

- ALMANACH (1913). *A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Almanachja az MCMXII-MCMXIII. tanévre.* [Almanac of the Royal Hungarian University of Budapest for the academic year MCMXII-MCMXIII.] Budapest.
- BOLKAY, I. (1913). Adatok Magyarország pannoniai és praeglaciális herpetológiájához. [Additions to the fossil herpetology of Hungary from the Pannonian and Preglacial period.] *Magy. Kir. Földtani Intézet Évkönyve*, 21(7), 193–206.
- BOLKAY, St. J. (1920). O razvojnóm redu *Vipera gedulyi* By. – *Vipera ammodytes* L. – *Vipera meridionalis* Blgr. (On the phylogenetical series *Vipera gedulyi* By. – *Vipera ammodytes* L. – *Vipera meridionalis* Blgr.) *Glasnik Zemaljskog Muzeja u Bosni i Hercegovini*, 32(1–2), 1–12.
- BOROS, I. (1957). The tragedy of the Hungarian Natural History Museum. *Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici*, 49, 491–505.
- CATON, D. (2021). Ross Allen's Reptile Institute. Clio. Your Guide to History. April 26, 2021. <https://theclio.com/entry/127656> (utolsó megtekintés: 2026. július 19.)
- COHEN, D. M. & WEITZMAN, S. H. (1986). George Sprague Myers, 1905–1985. *Copeia*, 1986(3), 851–853.

- DARNÓY, D. (1979). Végső harcok magyar földön. Hadtörténelmi részletek a főváros elesését követő hadműveletekből, 1945. (38. folytatás). [Final battles in Hungary. Military historical details from the operations following the fall of the capital, 1945. (Continued 38).] *Hadak Útján*, 31(342), 10–12.
- DINGFELDER, E. (1931). *A budapesti VII. kerületi magy. kir. állami Szent István Reálgymnázium Értesítője az 1930-31. iskolai évről*. [Bulletin of the Hungarian Royal State Szent István Realgymnasium in Budapest's 7th district for the 1930-31 school year.] Szent István Reálgymnázium.
- FEISZT, GY. (2025). Volt egyszer egy Faludi Ferenc Gimnázium Szombathelyen. [Once upon a time there was a Faludi Ferenc High School in Szombathely.] <https://www.vaol.hu/helyi-kozelet/2025/09/volt-egyszer-egy-bolcseleti-liceum-szombathelyen> (utolsó megtekintés: 2026. július 22.)
- FEJÉRVÁRY, G. GY. (1923). Note préliminaire sur la lézard vivipare (*Lacerta vivipara* Jacq.) de la grande plaine Hongroise. *Annales historico-naturales Musei nationalis Hungarici*, 20, 166–171.
- GAAL, M. (1915). *A budapesti X. ker. Tisztviselőtelepi m. kir. állami Főgimnázium 1914-1915. évi, nyolcadik Értesítője*. [The eighth Bulletin of the Tisztviselőtelepi State High School in the 10th district of Budapest for the year 1914-1915.] Fritz Ármin.
- GAAL, M. (1916). *A budapesti X. ker. Tisztviselőtelepi m. kir. állami Főgimnázium 1915-1916. évi, kilencedik Értesítője*. [The ninth Bulletin of the Tisztviselőtelepi State High School in the 10th district of Budapest for the year 1915-1916.] Fritz Ármin.
- GEDULY, O. (1914). Budapest környékének hüllő- és kételtű-faunája. [Reptile and amphibian fauna of the Budapest area.] *A Természet*, 10(9), 97–104.
- GEDULY, O. (1923). On the occurrence of *Lacerta vivipara* in the Great Hungarian Plain. *Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici*, 20, 148.
- GÓBI, I. (ed.) (1907). *A budapesti Ág. Hitv. Evang. Főgimnázium Értesítője az 1906/1907-iki évről*. [Bulletin of the Budapest Evangelical Evangelical High School for the year 1906/1907.] Franklin.
- HAJDU, J. (ed.) (1947). *A budapesti XIV. kerületi állami Szent István Gimnázium és Általános Iskolájának Évkönyve az 1946-47. iskolai évről. Az iskola fennállásának 45. évében*. [Yearbook of the state-run Szent István High School and Elementary School in Budapest's 14th district for the 1946-47 school year. In the 45th year of the school's existence.] Szent István Gimnázium.
- HERMAN, O. (1891). *Petényi J. S. a magyar tudományos madártan megalapítója. 1799–1855. Életrkép*. [Petényi J. S., founder of Hungarian scientific ornithology. 1799–1855. Biography.] Természettudományi Társulat.
- KORSÓS, Z. (2008). History of the Herpetological Collection of the Hungarian Natural History Museum. *Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici*, 100, 37–93.
- MÉSZÁROS, I. & GAZDA, I. (2000). *Petényi Salamon János (1799–1855) zoológus, akadémikus, a hazai madártani és őslénytani kutatások megalapozója írásaiból, Herman Ottó bevezető tanulmányával*. [From the writings of János Salamon Petényi (1799–1855), zoologist, academician, founder of Hungarian ornithological and paleontological research, with an introductory essay by Ottó Herman.] *A Magyar Tudománytörténeti Intézet Tudományos Közleményei* 52, Magyar Természettudományi Múzeum – Magyar Tudománytörténeti Intézet.
- ODIERNA, G., APREA, G., CAPRIGLIONE, T. & PUKY, M. (2004). Chromosomal evidence for the double origin of viviparity in the European Common Lizard, *Lacerta* (*Zootoca*) *vivipara*. *Herpetological Journal*, 14, 157–160.
- PAPP, F. (1920). *A m. kir. Tanárképző-intézeti Gyakorló-főgimnázium Értesítője az 1918-1919. és 1919-1920. iskolai évről*. [Bulletin of the Royal Hungarian Teachers' Training Institute's Practitioner High School for the 1918-1919 and 1919-1920 school years.] Budapest.
- PUKY, M. SCHAD, P. & SZÖVÉNYI, G. (2005). *Magyarország herpetológiai atlasza*. *Herpetological atlas of Hungary*. Varangy Akciócsoport Egyesület, Budapest.

- SCHMIDTLER, J. F. & BÖHME, W. (2011). Synonymy and nomenclatural history of the Common or Viviparous Lizard, by this time. *Zootoca vivipara* (Lichtenstein, 1823). – *Bonn zoological Bulletin*, 60(2), 214–228.
- SZUNYOGHY, J. (1932). Beiträge zur vergleichenden Formenlehre des Colubridenschädels, nebst einer kranilogischen Synopsis der fossilen Schlangen Ungarns mit nomenklatorischen, systematischen und phyletischen Bemerkungen. *Acta Zoologica*, 13, 1–56. <https://doi.org/10.1111/j.1463-6395.1932.tb00484.x>
- SZYNDLAR, Z. & RAGE, J.-C. (2002). Fossil record of the True Vipers. In: SCHUETT, G. W., HÖGGREN, M., DOUGLAS, M. E. & GREENE, H. W. (eds). *Biology of the Vipers*. Eagle Mountain Publishing, pp. 419–444.
- TAUSCHERNÉ-GEDULY, H. (1882). Utazásom a Mountblancra. [My trip to Mount Blanc.] *Földrajzi Közlemények*, 10, 218–232.
- VENCZEL, M. (1994). Late Miocene snakes from Polgárdi (Hungary). *Acta Zoologica Cracoviensia*, 37(1), 1–29.
- VIRÁG, Zs. (szerk.) (2004). *Magyar Kastélylexikon – Vas megye kastélyai és kúriái*. [Hungarian Castle Encyclopedia – Castles and mansions of Vas County.] Fo-Rom Invest Kft.

A forgotten Hungarian herpetologist, OLIVÉR GEDULY (1889–1956)

ZOLTÁN KORSÓS^{1*} & TAMÁS TÓTH²

¹ Hungarian Natural History Museum, H-1088 Budapest, Baross u. 13., Hungary

* E-mail: zkorsos@gmail.com

² University of Veterinary Medicine Budapest, Department of Exotic Animal-, Wildlife-, Fish- and Honeybee Medicine, H-1078 Budapest, István utca 2. Hungary

ÁLLATTANI KÖZLEMÉNYEK (2026) 111(1): 73–94.

Abstract. At the beginning of his career, OLIVÉR GEDULY (1889–1956) was a member of the distinguished herpetological team associated with the Department of Zoology at the Hungarian National Museum, alongside LAJOS MÉHELY and his students, ISTVÁN BOLKAY and GÉZA FEJÉRVÁRY. GEDULY published only two scientific papers: one on the herpetofauna of Budapest, and another on the first recorded occurrence of the viviparous lizard (*Lacerta vivipara*) in the Hungarian lowlands. However, the tumultuous history of the 20th century prevented him from making further major scientific contributions. Between 1914 and 1944, he taught natural history at three secondary schools in the capital, enthusiastically inspiring generations to understand and appreciate nature. Fleeing the advancing war front with his family, he left his homeland and began a new life under difficult circumstances in the United States in 1951. Here, we present this final chapter of his life based on newly discovered, hitherto unknown sources. Throughout these hardships, OLIVÉR GEDULY consistently found within himself the strength required to endure. His perseverance remains an inspiring example, ensuring that his legacy is preserved in the history of Hungarian herpetology.

Keywords: herpetology, history of science, high schools, emigration

Accepted: 27.08.2026

Published online: 31.08.2026